

CAPUT II.

Demonstratur, quod sancta Dei Ecclesia usque ab initio, ex Apostolorum praecepto, pro abolitione pravorum Librorum sollicita fuit.

Ecclesia
et Pontifex
possunt li-
bros prohi-
bere.

1. - Communiter theologi tradunt, dogma esse veritatemque fidei, quod Ecclesia, et pro ipsa, ejus caput Romanus Pontifex, utpote Christi vicarius, jurisdictionem ab ipso Domino acceperit prohibendi fidelibus lectionem librorum, sive de religione impie tractantium, sive contra bonos mores, aut Ecclesiae disciplinam aliquid continentium. Suarez¹, card. Albitius², Charlas³, Braschius⁴, Anonymus⁵. — Equidem, si haec facultas penes Ecclesiam non esset, et fideles in hoc parere illi non tenerentur; nec fides illaesa servari posset, nec Christus satis Ecclesiae suae providisset: *Frustra Ecclesia*, bene ait Baronius^{a)}, *laboraret in haeresibus extirpandis, bonisque moribus fovendis, nisi unde scatet errorum ac vitiorum colluvies, fons penitus obstrueretur*. Patet equidem, quod cura et jus removendi e manibus fidelium noxios libros, specialiter Ecclesiae competit: illi enim soli datum est, de fidei et morum causis decernere, ovisque suis bona pascua ad pascendum designare. — Recte hinc docent doctores (vide Honoratum Tournely⁶), quod Ecclesiae circa libros censura, seu iudicium, sit omnino infallibile: *Ecclesiae enimvero* (ut ait Natalis Alexander⁷), *cum sanam doctrinam ab haeretica iudicio suo discernere datum sit a Christo, et cum quaelibet doctrina libris aliquibus contineatur, operae pretium erat, ut Ecclesia, in iudicio quod de libris, in quibus de fidei et moralis christianae quaestionibus agitur, tulerit, non*

posset deficere. Nemo quippe pastorem illum censebit idoneum ad oves pascendas, qui noxia pascua a salutaribus certo distinguere non posset. Inepte igitur Ecclesiae fidelium cura esset demandata, si certa scientia ad libros rectae vel improbae doctrinae dijudicandos, ipsi tributa non fuisset.

2. - Quod autem mos Ecclesiae prohibendi et abolendi pravos libros sit ex traditione et praecepto Apostolorum, plura demonstrant.

Primo enim constat, hanc disciplinam semper et ubique in Ecclesia viguisse, quin aliquis Pontifex aut concilium possit indicari, a quo ipsa initium sumpserit. — Dicit Origenes⁸: *Si... judicaretur... de his... qui, diversa ab Ecclesia docentes, divinae vindictae pertulerint ultionem, nonne judicarent, ut si quid... scriptum reliquerunt, universa pariter cum ipsorum cineribus deperirent?* Ergo, jam ex tempore Origenis, mos vigeat erronea scripta extirpandi. Sensus Ephremi, Tertulliani et Cypriani, jam supra exposuimus. Alexander Alexandrinus⁹ (qui vixit tempore concilii Nicaeni), enarratis damnis quae fidei inferebant haeticorum libri, dicit scripta illa se suscipere non potuisse. Apud Theodoretum et apud Baronium. — Idem testantur Arnobius apud Baronium¹⁰, S. Athanasius¹¹ apud Braschium, Socrates¹² et historici omnes, recenter conversos ab haeresi nusquam fuisse in Ecclesia receptos, nisi postquam cun-

Usus li-
bros prohi-
bendi sem-
per viguit.

¹ De Fide. disp. 20, sect. 2, n. 4 et 8. — ² De Inconst. in fide, cap. 30, n. 148 et 152. — ³ De Libertatib. Eccles. gallic., lib. 10, cap. ult., n. 3. — ⁴ De Libert. Eccles., tom. 3, cap. 26, n. 6 et 12. — ⁵ Is est *Albitius*, Rispost. all'istoria dell'Inquisit. di F. Paolo, § Dichiaraz. delle regole dell'Indice. — ⁶ Praelection., de Ecclesia, qu. 5, art. 3. —

⁷ Histor. Eccles., saec. VI, diss. 5, v. f. — ⁸ In Numer., homil. 9, n. 1. — ⁹ Epist. ad Alexand. Constantinop., n. 13. — *Theodoret.*, Histor. eccl., lib. 1, cap. 3. — *Baron.*, ad ann. 318, n. 83. — ¹⁰ Annal., ad ann. 302, n. 64. — ¹¹ Orat. de Incarnat. Verbi, n. 55. — *Braschii*, loc. cit., n. 7. — ¹² Histor. eccles., lib. 1, cap. 36.

1. - ^{a)} Genuinus Baronii textus, ad ann. 447, n. 3, sic sonat: «Frustra laborare in extirpandis haeresibus sanctos episcopos, nisi unde

semel scaturit faeculenta errorum colluvies, fons penitus obstruatur». Cujus utique sensum fideliter retulit S. Alphonsus.

ctos codices quos haberent, ultro concremandos detulissent. Item Nazianzenus¹ notat, S. Cyprianum non aliter receptum fuisse, nisi cum attulerit plures libros comburendos. S. Augustinus idem confirmans, de quodam haeretico loquens, sic scripsit²: *Perierat ergo iste; nunc quaesitus, inventus, adductus est. Portat secum codices incendendos, per quos fuerat incendendus; ut, illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.* — Idem tradit S. Joannes Damascenus apud Beyerlinck³ de quodam Theuda. — Praeterea, in Apostolicis Constitutionibus⁴ sic habetur: *Abstine ab omnibus libris gentilium. Quid enim tibi cum alienis sermonibus, aut legibus, aut falsis prophetis, quae quidem homines leves a fide recta detorquent?*

3. — Constat igitur, juxta receptam Augustini⁵ regulam, morem cavendi ab impiis libris, ipsosque concremandi, ab Apostolis demanasse. — S. Paulus enim dixit (Rom. xvi, 17): *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendentia, praeter doctrinam quam vos didicistis, faciunt; et declinate ab illis.* Idem Apostolus sic monuit Timotheum (I. vi, 20): *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiae.* Significavit hic Apostolus principia Gnosticorum, et falsas doctrinas Simonis, Nicolaitarum aliorumque haeticorum aevi illius; admonens Timotheum, ut se et fideles ab eis removeret. — Item eidem scripsit (II. Tim. ii, 16 et seqq.): *Profana autem et vaniloquia devita; multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit; ex quibus est Hymenaeus et Philetus, qui a veritate exciderunt..., et subverterunt quorundam fidem.* Illud devita importat quidem cavere non tantum a sermone, sed etiam a scriptis haeticorum. — Atque si Apostoli fidelibus praeeperunt ne quidem ave dicere haeticis (II. Joan. 10);

quanto magis putandum, jussisse cavere ab eorum codicibus; dum nulla pejor cum haeticis potest esse communicatio, quam in legendo eorum scripta?

4. — Tandem, quod mos ille avertendi fideles a scriptis impiorum hominum, ab ipsis Apostolis fuerit inductus, constat ex Actis Apostolorum (xix, 19 et 20), ubi legimus: *Multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros et combusserunt coram omnibus; et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. Ita fortiter crescebat verbum Dei, et confirmabatur.* — Valde insipienter ait Piceninus⁶, textum hunc non jam intelligi de libris haeticis, sed de curiosis et sortilegis. At si respondetur, Apostoli opus esse iudicabant libros sortilegos concremari, quanto magis haeticos? Sed quidquid deliret Piceninus, S. Augustinus testatur ut certum⁷, quod omnes sectarii, cum in Ecclesia recipebantur, ad pedes Apostolorum suos codices afferebant, ut cremarentur: *Nostis, inquit, in Actibus Apostolorum esse scriptum, quia multi perdit, id est talium artium homines, doctrinarum nefariorum sectatores, omnes codices suos ad Apostolos attulerunt, et incensi sunt libri tam multi.* Ipse impius Lutherus non renuit scribere⁸: *Est veteris exempli et antiqui moris, infectos et improbos codices comburendi: quemadmodum legimus in Actis Apostolorum.* Idem faciendum scribit S. Cyprianus, de libris mordacibus⁹: *Si quando talia quorundam calumniosa temeritate conscripta sunt, legi apud nos non patimur.* Idem scripsit Justinianus Imperator de libris haeticis, in suo Edicto ad populum Constantinopolitanum^{a)}.

5. — Sed praestat nunc exemplis rem hanc magis elucidare. — Quamvis videbatur de se permittendum Ecclesiae pastoribus, pro necessitate et tempore, libros haeticorum legere, ut eos confutare va-

per i reformati, etc., cap. 19, n. 7. — ⁷ In Psalm. lxi, n. 23. — ⁸ Opusc. *Quare Pontificis Romani, etc. libri a Doct. M. Luthero combusti sunt*, in it. — ⁹ Epist. 42 (ad Cornel. Papam 2°), n. 2; ap. Migne, Patrol. lat., tom. 3, col. 706. — *Justinian.*, Novella 42, cap. 1, § 2.

Etiam patriarchae ex sola necessitate legebant libros noxios.

4. — ^{a)} Edictum istud inscribitur: « Menae, sanctissimo et beatissimo archiepiscopo

et universali patriarchae », ut habetur in ipso Novellae titulo.

lerent, juxta concilium Carthaginense IV¹; attamen primis Ecclesiae saeculis, iidem patriarchae ab hujusmodi operum lectione se cavebant; vel, cum esset necessitas, non sine magno legebant timore: *Ego vero* (scribit Dionysius, Alexandrinae ecclesiae patriarcha) *in libris et traditionibus haeticorum cognoscendis operam posui; execrandis quidem illorum sententiis animum meum tantisper coinquinans; hanc tamen ex eis utilitatem percipiens, ut illos tacitus apud me refutarem, multoque magis quam antea detestarer. Et cum frater quidam ex presbyterorum ordine prohiberet me, veritus ne forte nequitiae illorum coeno commiscerer; quippe animum meum contaminatum iri credebam, et quidem verissime, ut ipsemet sentiebam, visione coelitus missa confirmatus sum.* Ita apud Eusebium².

Attende: quamvis Dionysius patriarcha existeret tam magne ecclesiae, et libros haeticorum tantum ad eos confutandos inspiceret; tamen ex lectione animum suum non nihil iniquationis aut saltem perturbationis attraxisse fatetur. — Et quod magis mirum est, licet Dionysius esset vir tanta sanctitate et doctrina praeditus (ipse enim expulit Kiliastarum errores, et Nepotis episcopi libros expulit; ipse primus Sabellii haeresim debellavit, et de ea Sixtum Papam reddidit certiorum; ipse contra Novatianos felicissime disputavit, ac Fabium Antiochenum mox in eundem errorem prolapsurum sustinuit; ipse scriptis confutavit etiam Paulum Samosatenum, Nepotianos aliosque haeticos); et tamen, his non obstantibus, ut refert Eusebius³, fideles, cum noverrint Dionysium libros haeticorum evolere, magnum scandalum passi sunt; imo de hoc apud Pontificem eum accusarunt,

¹ Can. 16, apud Labbe, tom. 2, col. 1438. — ² Hist. eccl., lib. 7, cap. 7. — ³ Histor., lib. 6, cap. 17. — ⁴ Comment. in constit. Valde Gelasii I, sect. un., n. 1. — ⁵ Epistolar. lib. 6, indict. 14, epist. 66, apud Migne, Patrol. lat.

5. — ^{a)} Res ita narratur ab Eusebio; affert nempe in suae *Historiae ecclesiast. lib. 7, cap. 7*, quamdam Dionysii Alexandrini epistolam, in qua sanctus ea de se ipse scribit, quae superius S. Alphonsus attulit; sed aliud non habet de haeticorum librorum lectione.

et Pontifex reprehendit, ac prohibuit ne haeticorum lectionem prosequeretur, ubi suis offendiculum praeretur.

Praeterea narrat Socrates⁴, quod Theophilus, ejusdem Alexandrinae ecclesiae patriarcha, vir doctissimus, cum perlegisset Origenis libros *de Principiis* (quos ipse omnium primus damnavit), non modo a suis objurgatus est; sed in concilio damnatus, ubi excusationes ab eo allatae nequaquam admissae fuerunt.

6. — Usque ab Ecclesiae primordiis, hoc ipso quod aliquod opus ab haeretico nosceretur conscriptum, etiam nulla emanata speciali prohibitione, illud legere (saltem generaliter loquendo) vetitum erat. Sic respondit S. Gregorius Anastasio, patriarchae Antiocheno, interroganti, an damnato quodam haeretico, omnia ejus opera statim damnata habenda essent⁵. Vide card. Petra⁶. — Praeterea, cum in domo cujusdam Athanasii presbyteri, monachi in Isauria, inventus fuisset codex, in quo errores aliqui contra fidem continebantur; Joannes episcopus, damnato codice, ipsum a monasterio expulit, transmisitque acta ad S. Gregorium, qui rem probavit. Sed cum Athanasius asseruisset ignoranter legisse, Gregorius ei reditum ad monasterium concessit, expresse tamen prohibens illius operis lectionem⁷. Hinc notant editores e Congregatione S. Mauri⁸, antiquam jam fuisse apud Romanos Pontifices, libros proscribendi potestatem et disciplinam; cui parere etiam Orientalis Ecclesiae patriarchae, et alii tenebantur.

7. — Hinc etiam illud eruitur, eos qui haeticorum libros legissent vel habuissent, semper reputatos fuisse de haeresi suspectos, ac ut tales puniri potuissent. Vide Archidiaconum, Joannem Andream⁹, Ana-

tom. 77, col. 850. — ⁵ In dictam epist. S. Gregorii, nota e, ibid. — *Archidiacon.*, in cap. *Filii*, de haeret., in 6°; et in can. fin. caus. 24, qu. 2, n. 3. — ⁷ In cap. *Filii*, de haeret., in 6°.

6. — ^{a)} Gregorii textus est: « Cum Coelestius atque Pelagius in ea [Ephesina] synodo sint damnati, quomodo poterant illa capitula recipi, quorum damnabantur auctores ». Et habetur inter epistolas S. Gregorii Magni, *lib. 9, indict. 2, epist. 49*, apud Migne, Patrol. lat.,

Ab Ecclesiae primordiis haeticorum libri vetiti.

Legentes libros haeticos suspecti de haeresi.

niam¹, Rojas^{a)}. — Et quod tandem, in primis Ecclesiae saeculis, omnia haereticorum scripta fuerint igni damnata, ex eo eruditi demonstrant, quod cuncta sic perierint, ut omnium pene haereticorum ne nomina quidem hodie haberentur, nisi illorum Ecclesiae Patres meminissent. Ubi sunt enim Arianorum innumeri libri, Orientem replentes? Ubi plura volumina Apollinaris, Celsi, Manetis et Gnosticorum? De illis omnibus factum est id quod dixerunt Patres concilii Constantinopolitani II²: *Haereticorum quidem effraenatas linguas, et eorum impiissima conscripta... patri mendacii diabolo connumerantes, illis dicemus: Ecce omnes vos... convalescere facitis flammam ignis: ambulatis in lumine ignis vestri, et per flammam quam accenditis.*

8. - Hic etiam sedulo notandum id, quod tradunt Baronius³, card. Albitius⁴, Braschius⁵, Ludovicus Bail⁶ et alii, nimirum quod ex primis Ecclesiae saeculis mos fuit, ut quilibet libros suos subiceret examini et censurae Summi Pontificis; prout fecisse testantur in Occidente Caesarius Arelatensem, S. Honoratum, Gennadium et alios. — Fecit et episcopus Possessor, qui, cum de codicibus suis, quos ad Hormisdam pro examine et correctione direxerat, responsione non dignaretur, sic illum interpellavit⁷: *Codicem quoque tractandum [tractatum] antehac direxisse memini, continentem B. Pauli Apostoli epistolarum explanationes, pro quo rescripto gratulari non merui. Unde simili prece depono, ut praerogativam benedictionis vestrae competenti responsione merear adipisci.* — Fecit et Ansel-

¹ Joannes ab Anania, in cap. *Si quis episcopus*, de haereticis, n. 6. — ² Collatio 8, prima sentent. concilii, i. f. Celebratum anno 553, sub Vigilio; vide Labbe, tom. 6, col. 206. — ³ Ad ann. 490, n. 43, 44 et 47. — ⁴ De Inconst. in fide, cap. 30, n. 155. — ⁵ De libert. Eccles., tom. 3, cap. 26, n. 13. — ⁶ Sum. concilior., tom. 1, pag. 412, concil. Late-

mus, prout constat ex ejus praefatione ad Urbanum II libri *de Fide Trinitatis, etc.* — Idem fecit S. Augustinus⁸, quoad libros suos contra Pelagianos, quos ad S. Bonifacium transmisit.

Idem fecerunt Orientales, prout Dionysius Alexandrinus, Joannes Orthodoxus, Photius et alii; praesertim Eulogius, patriarcha Alexandriae, scripta sua censurae S. Gregorii submittebat, ut apparet ex ejusdem Gregorii epistola⁹.

9. - Item inter scripta Abbatis Joachim chartula inventa fuit anno 1200^{a)}, ipsius manu subscripta in qua ista leguntur: *Universis quibus literae istae ostensae fuerint..., aeternam in Domino salutem... Quia vero pro angustia temporum, non potui hucusque opuscula ipsa, praeler librum Concordiae, Apostolico culmini praesentare, ut ab ea corrigerentur; ... si me contigerit prius egredi ex hac luce quam possim..., siquidem ea conditione suscepi dictanda, ut... ei cui datum est omnimode magisterium praesentarem. Rogo ex parte Dei omnipotentis coabbates meos et priores..., et ea qua posse videtur auctoritate praecipio, quatenus praesens scriptum aut exemplar habentes secum, ac si pro testamento opuscula... (quam citius poterint) collecta omnia, relictis in salva custodia exemplaribus, Apostolico examini repraesentent, recipientes ab eadem Sede, vice mea, correctionem...; abiciens quod ipsa abjicit, suscipiens quod suscipit ipsa, etc.* Apud Natalem Alexandrum.

10. - Item, S. Julianus, Toletanus episcopus, circa annum 685 subiecit examini Benedicti II Apologiam suam adversus

ran. III. — ⁷ Relatio Possessor. episc. ad Hormisdam. Habetur ap. Migne, Patrol. lat., tom. 63, coll. 489 et 490, ante epistol. 70. — ⁸ Contra duas epist. Pelagianor., lib. 1, cap. 1, n. 3. — ⁹ Epistolar. lib. 10, indict. 3, epist. 35 et 39; ap. Migne, Patrol. lat., tom. 77, coll. 1091 et 1098. — *Natal. Alexand.*, Hist. eccl., saec. xiii et xiv, diss. 2, n. 1.

tom. 77, col. 981; et refertur in cap. *Fraternitatis tuae 4, de haereticis.*

7. - ^{a)} Rojas, in suis *Singular. juris in favorem fidei, singul. 124*, hanc profecto sententiam tuetur, sed eam his verbis explicat: « Quorum doctorum opinio intelligenda est, quando libri haereticorum compositi fuerunt ab his apud quos fuerunt inventi...; secus esset,

si essent reperti apud virum doctum, sincere, et nullatenus de haeresi suspectum ».

9. - ^{a)} Res ista modo aliquantum diverso habetur apud Natalem Alexandrum; refert enim, *loc. cit.*, cedulam ipsam, quae his verbis concluditur: « Hoc scriptum feci ego Joachim Abbas, et propria manu roboravi, anno Dominicae Incarnationis 1200 ».

obtrectatores concilii VI universalis. Pontifex in ea nonnulla reprobavit; quae, cum iterum recte explicasset Julianus, ac iterum opus cum explicatione ad Sergium Papam transmississet, Sergius opus approbavit, et aliis legendum indixit. Natalis Alexander¹. — Refert Baronius² de quodam Gothofrido, qui fuit notarius Conradi III et Friderici I ac Henrici VI, quod iste, quamvis esset in curia praefatorum principum, tam adversantium Ecclesiae iuribus; tamen pro certo habuit, Romanorum Pontificum proprio esse libros recognoscere et approbare. Sed praestat hic ipsum audire Gothofridum, qui in praefatione ad opus suum *Chronicum*, quod anno 1186 transmisit ad Urbanum III, sic scripsit: *Si quod Historiarum opus... conficitur, ratio suggerit, ut, antequam in publicum deveniat, Apostolico examini praesentetur... Eapropter... hoc opusculum... ante vestrum examen perferre disposui vestraeque gratiae praesentare curavi, ut, si... per Vos fuerit approbatum, ad alias ecclesias ulterius derivetur.* — Item Patres synodi Suessionensis anno 1120, sanxerunt, libros Petri Abaelardi^{a)}, hoc ipso damnatos reputandos, quod Romani Pontificis aut Ecclesiae auctoritate commendati non appaerent³. — Sic etiam Nicolaus Papa, cum

¹ Op. cit., saec. vii, cap. 3, art. 20. — ² Ad an. 1186, n. 22 et 23. — *Gothofrid.*, ap. Baron., loc. cit.; cfr. etiam Migne, Patrol. lat., tom. 198, col. 877. — ³ Epist. Abaelardi I, ad Amicum, cap. 9; ap. Migne, Patrol. lat., tom. 178,

Scotus Erigenas circa medium saeculum IX volumina traduxisset S. Dionysii, S. Maximi et aliorum, sine Ecclesiae approbatione, eum acriter increpavit, dicens: *Quod juxta morem Nobis mitti, et nostro debuit iudicio approbari.* Et ideo praecepit statim scripta illa transmitti^{b)}.

Tandem, ad hoc probandum, unum sufficit decretum Nicolai I⁴, ubi dictum fuit: *Romanorum Pontificum decreto, caeterorum opuscula tractatorum approbantur vel reprobantur.*

11. - Romani igitur Pontificis olim semper fuit praesidere arbitrium librorum omnium. — Sed, ubi in immensum excrevit moles librorum, statuit Leo X anno 1515, constitutione probata in concilio V Lateranensi, et deinde confirmata in regulis *Indicis*, ut non vulgenter libri cujusque generis absque licentia et approbatione Ordinariorum vel Inquisitorum, sub poena amissionis librorum, et suspensionis, ac excommunicationis pro editoribus^{a)}; qui, si in excommunicatione ultra annum permanserint, erunt acriter puniendi. — Et notandum quod praefata constitutio Leonis jam reperitur adnotata in archivo regiae jurisdictionis in regno Neapolitano; ut refert Bartholomaeus Chioccarellus⁵.

col. 149. — *Nicolaus I*, epist. 115, ad Carolum (Calvum) regem; ap. Migne, Patrol. lat., tom. 119, col. 1119. — ⁴ Can. *Si Romanorum I*, dist. 19. — *Leo X*, const. *Inter sollicitudines*; cfr. *Regulam Indicis x.* — ⁵ *Archiv.*, tom. 17, tit. 7,

10. - ^{a)} Scilicet librum Abaelardi *de Unitate et Trinitate divina.*

^{b)} Nicolaus Papa in suis litteris loquitur de opere S. Dionysii, « quod de divinis nominibus vel caelestibus ordinibus graeco descripsit eloquio », quodque Scotus Erigena in latinum verterat.

11. - ^{a)} Ex constitutione *Officiorum*, ecclesiasticae censurae illi dumtaxat libri hodie subiciendi sunt, qui divinas Scripturas, sacram theologiam, historiam ecclesiasticam, jus canonicum, theologiam naturalem, ethicen, aliasve hujusmodi religiosas aut morales disciplinas respiciant, ac generaliter scripta omnia, in quibus religionis et morum honestatis specialiter intersit (*Constit. Officiorum, tit. 2, cap. 3, n. 41*). Quoad poenas vero contra transgressores, constitutio *Apostolicae Sedis* jam sanxerat excommunicationem ipso facto incurrendam, ac Romano Pontifici speciali modo reservatam, contra eos qui libros

apostatarum et haereticorum haeresim propugnantes, necnon libros cujusvis auctoris per Apostolicas Litteras nominatim prohibitos imprimunt. Sed praeter hanc censuram, quam constit. *Officiorum, n. 47*, simpliciter innovat, bulla *Apostolicae Sedis* excommunicationem nemini reservatam sanxerat etiam contra eos, « qui libros de rebus sacris tractantes, sine Ordinarii approbatione imprimunt aut imprimi faciunt ». Hanc vero ita restringit seu explicat constit. *Officiorum, n. 48*: « Qui sine Ordinarii approbatione sacrarum Scripturarum libros, vel earumdem adnotationes vel commentarios imprimunt aut imprimi faciunt, incidunt ipso facto in excommunicationem nemini reservatam ». Demum, *n. 49*, habetur: « Qui vero cetera transgressi fuerint, quae his decretis generalibus praecipuntur, pro diversa reatus gravitate, serio ab episcopo moneantur; et si opportunum videbitur, canonicis etiam poenis coercentur ».